

INHOUD

Voorwoord	5
1. Het is een kwestie van licht	6
2. Kleurpotlood	12
Kleurencirkels maken	18
3. Pastelpotlood	20
4. Kleurcontrasten	28
5. Kleurordening	32
6. Kleur kiezen voor je werkstuk	40
7. Project viooltjes	44
Kleurpotlood	47
Pastelpotlood	50
Inspiratiepagina	54
Kleurenkaarten	56

HALLO CREATIEVELING,

Graag stel ik mezelf even aan je voor: mijn naam is Julia Woning. Ik studeerde in 1994 af aan de Willem de Kooning Academie en werk sindsdien als illustrator, portrettist, beeldend kunstenaar, teken- en schilderdocent en auteur. In mijn atelier in Bergschenhoek (Zuid-Holland) ben ik altijd aan het tekenen, schilderen en creëren. Ik maak al bijna tien jaar kleur- en instructieboeken voor uitgeverij MUS. De allereerste uitgave was het bekende *Dikke Dames kleurboek voor volwassenen*. Daarna volgden er nog veel meer boeken over kleur- en tekentechnieken. In *Basisboek kleurenleer & mengen: kleurpotlood by Julia Woning* neem ik je mee in de wereld van kleur.

In dit boek leg ik je de basis van de kleurenleer uit en hoe je kleuren kunt mengen met kleurpotlood. Je vindt hier niet alleen de theorie, maar je krijgt ook meteen de mogelijkheid om je eigen kleuren te mengen. Super handig! Er is ruimte om je eigen kleurencirkels te maken, kleurcombinaties uit te proberen en kleurenkaarten te maken van de verschillende merken potloden in je collectie.

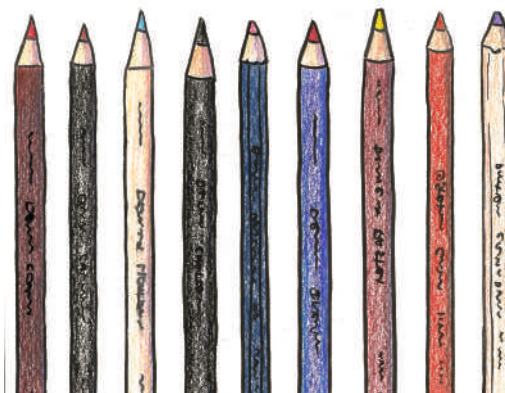
Zo heb je niet alleen een handig naslagwerk over de theorie, maar ook een goede referentie voor

het kleurgebruik in je volgende projecten. Je krijgt meteen zin en gelegenheid om de opgedane kennis toe te passen en aan de slag te gaan met jouw kleurpotloden.

Het kleurenwiel van Uitgeverij MUS is een perfecte match met dit boek. In een video op mijn YouTube-kanaal kun je daarover een goede uitleg vinden.

Veel succes en
plezier gewenst,
Julia

HOOFDSTUK 1

HET IS EEN KWESTIE VAN LICHT

Als je kleur gebruikt in je tekening of schildering, is het handig om enige voorkennis te hebben van de kleurenleer. Zo kun je betere keuzen maken bij het mengen en combineren van kleuren en weet je wat de verhouding tussen bepaalde kleuren is – ongeacht het materiaal dat je gebruikt.

De kleurencirkel van Johannes Itten

Johannes Itten (1888-1967) bestudeerde de opvattingen van kunstenaars en wetenschappers die hem voorgingen en kwam zo tot zijn eigen theorie, die tot op de dag van vandaag in kunstopleidingen wordt onderwezen. Zijn kleurenleer is erop gebaseerd dat elk materiaal een of meerdere kleuren absorbeert uit invallend licht, waardoor de overgebleven kleuren weerkaatsen en voor ons waarneembaar worden. In daglicht bevinden zich alle kleuren, zoals Newton al had bewezen. Je kunt alle kleuren in het kleurenspectrum waarnemen als het licht breekt, zoals bij een regenboog of als het licht

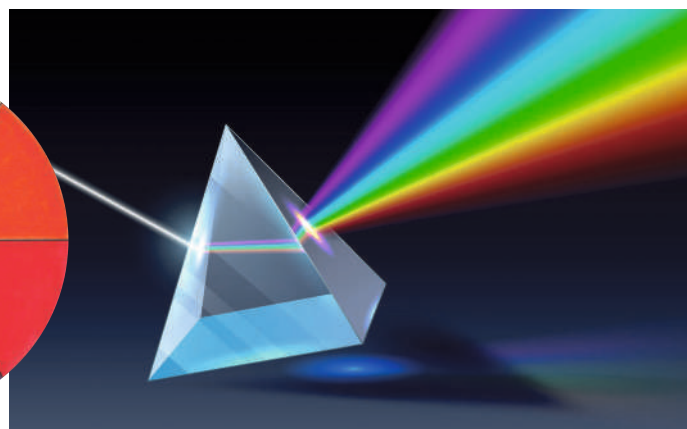
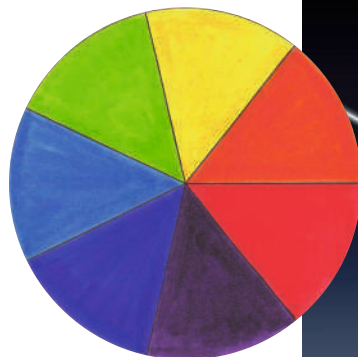

De kleurencirkel van Itten.

door een prisma valt. Zonder licht is kleurwaarneming niet mogelijk.

Als wij iets waarnemen als rood, is dat omdat het materiaal waarop het licht valt alle kleuren opneemt behalve rood, dat wordt weerkaatst. Volgens Itten is zwart daarom eigenlijk geen kleur, maar eerder een gebrek aan kleur door de afwezigheid van licht: zwart neemt alle kleurstralen op. Wit is ook geen kleur: wit ketst juist alle kleurenstralen terug.

Itten ontwierp een kleurencirkel van twaalf kleuren met daarin primaire (rood, geel en blauw), secundaire

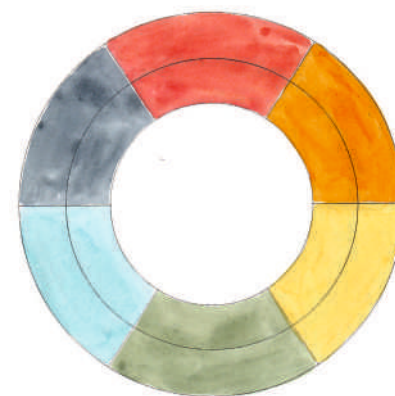
(oranje, groen en paars) en tertiaire kleuren (de menging tussen een primaire en secundaire kleur). De primaire kleuren gaf hij weer in de hoeken van een driehoek. Aan de lange zijden daarvan staan dan weer drie driehoeken met daarin de mengkleur van twee primaire kleuren: de secundaire kleuren. Daaromheen ligt een cirkel met twaalf kleuren waarin zowel de primaire als de secundaire kleuren zijn opgenomen, plus de tussenkleuren van de primaire en de secundaire kleuren: de tertiaire kleuren.

Kleurenleer door de eeuwen heen

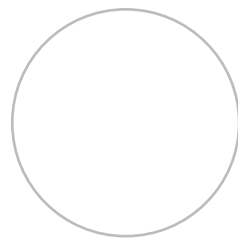
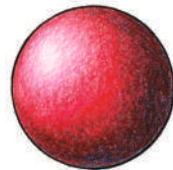
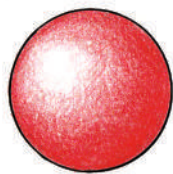
De theorieën van Itten kwamen niet zomaar uit de lucht gevallen. Door de eeuwen heen hebben kunstenaars en wetenschappers de werking van licht en kleur bestudeerd en gevangen in verschillende kleurenleren. Ieder van hen benaderde het onderwerp vanuit zijn eigen discipline. Zo formuleerden onder anderen Aristoteles, Da Vinci, Newton, Goethe, Albers en Gerritsen een eigen theorie over kleurenleer. Dit zijn een paar van de kleurenleren die in de loop der tijd geformuleerd zijn:

- Aristoteles (384-322 v.Chr.) beschouwde kleur als een mengsel van licht en donker.
- Leonardo da Vinci (1452-1519) meende dat zwart en wit de primaire kleuren waren (als licht en donker). Daarnaast onderscheidde hij vier basiskleuren: rood, geel, groen en blauw.

- Isaac Newton (1643-1727) verplaatste de kleurenleer van het domein van de filosofie (waar die volgens Aristoteles en Da Vinci onder viel) naar de natuurkunde en legde daarmee de basis voor ons huidige wetenschappelijke begrip van kleur. Hij liet wit licht schijnen op een prisma, waardoor het uiteenviel in een spectrum van kleuren (rood, oranje, geel, groen, blauw, indigo en violet). Hij bewees hiermee dat wit licht uit meerdere kleuren bestaat. Dit betekent dat kleuren geen mengsel zijn van licht en donker (zoals Aristoteles dacht), maar fundamentele eigenschappen zijn van licht. Newton maakte ook de eerste kleurencirkel door de kleuren schematisch weer te geven in een cirkelvorm.
- Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) richtte zich op de psychologische en emotionele werking van kleur. Volgens hem waren kleuren niet puur natuurkundige verschijnselen, maar ook uitingen van gevoel en beleving. Zo stond voor hem rood voor energie en levendigheid, blauw voor sereniteit en melancholie, en geel voor vrolijkheid en intellectualiteit.

De kleurencirkel van Goethe.

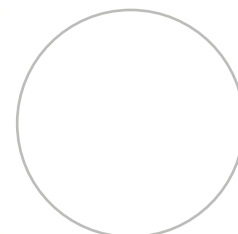
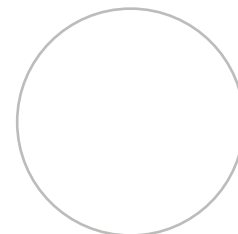
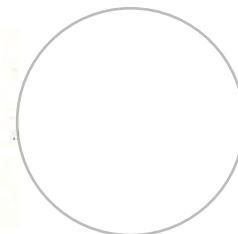

Van cirkel naar bal

Je hebt net een verloop gemaakt van links naar rechts en andersom, dus laten we nu eens een verloop maken in een andere richting. Probeer van een cirkel een bal te maken. Je uitgangspunt is een cirkel. Stel je voor dat je daar kleinere cirkels in ziet, zoals linksboven in de afbeelding. De kleinste cirkel is het punt waar het meeste licht op valt, dus die geef je de lichtste tint. Creëer een verloop met rood, net als in de vorige oefening, maar nu in een ronde vorm. Bouw het verloop op met dunne, lichte lagen kleurpotlood en vergeet niet dat je best je papier mag draaien om het verloop gemakkelijker naar te kunnen zetten.

Na vele dunne lagen heb je een bal gecreëerd met alleen een rood kleurpotlood. Nu gaan we een stapje verder. Met twee extra kleuren kun je de lichte en donkere stukken benadrukken, zodat de bal nog meer diepte krijgt. Ik heb hiervoor een lichtroze kleur en paars (een combinatie van rood en blauw) gebruikt, geen zwart. Ik gebruik overigens zelden zwart. Liever kleur ik met paars, donkerbruin of donkerblauw om een donkere toon te maken, dan krijg je een levendiger kleur. Van zwart slaat je kleur dood. (Hetzelfde effect kun je bereiken met een complementaire kleur. Daarover vind je meer op pagina 30 van dit boek.)

Probeer nu zelf met alleen de basiskleuren deze ballen te creëren. Dus kleur de oranje bal niet met een oranje kleurpotlood, maar met geel en rood. Om een mooi egaal kleureffect te krijgen, heb je vele dunne lagen nodig. Probeer op dezelfde manier groen en paars te mengen en de andere ballen in te kleuren.

GEEL + BLAUW = GROEN

Ik gebruikte hiervoor Derwent Chromaflow 0100, 1300, 0900 en 2400.

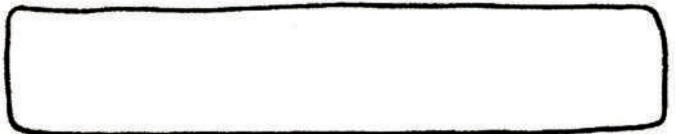
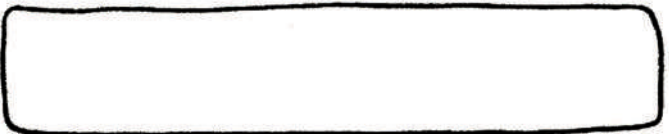
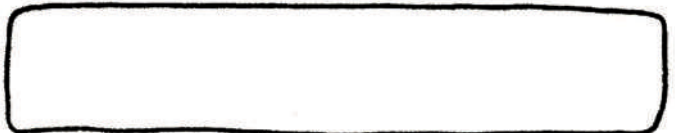
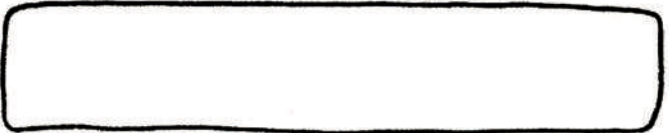
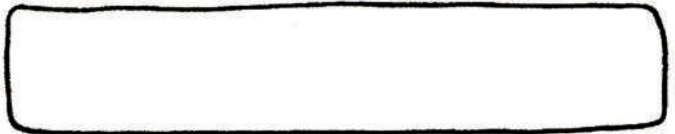
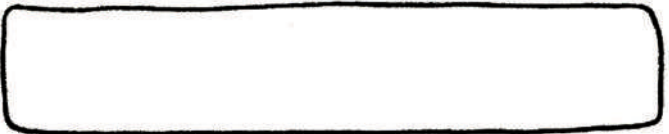
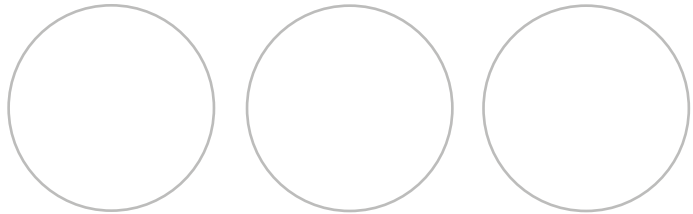
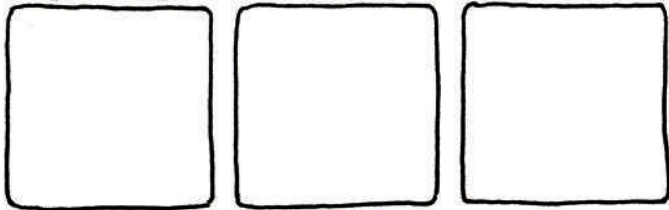
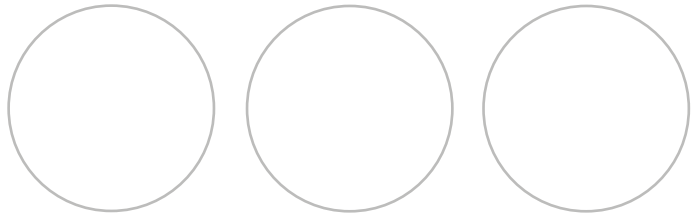
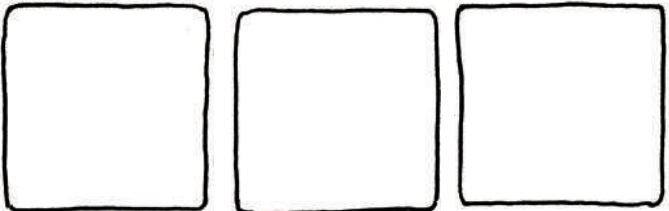
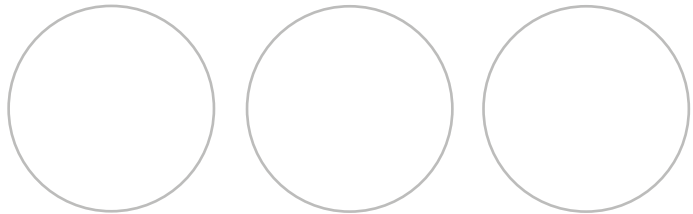
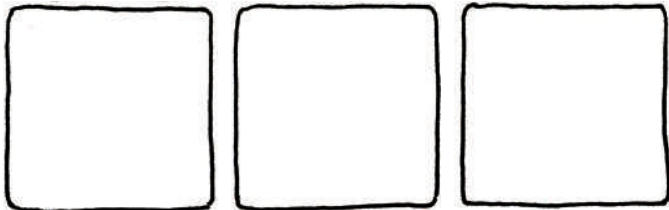
GEEL + ROOD = ORANJE

Ik gebruikte hiervoor Derwent Procolour 03, 12 en 31.

BLAUW + ROOD = PAARS

Ik gebruikte hiervoor Derwent Lightfast Mid Blue 70%, Magenta, Sun Yellow en White.

OEFENPAGINA

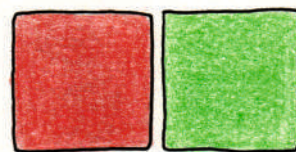
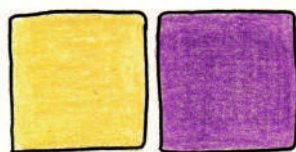
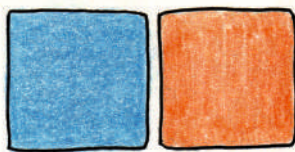
LET OP: Er zijn twee soorten warm-koudcontrast. Ten eerste is er het warm-koudcontrast tussen de twee helften van de kleurencirkel van Itten. De tinten tussen geel en rood zijn warm, die tussen groen en paars zijn koel. Daarnaast hebben alle kleuren een warme en een koele tint. Hiermee heb je geoefend op pagina 19 door het maken van twee kleurencirkels met warme en koele tinten. Waarom is dit belangrijk om te weten? Warme kleuren komen naar voren in je werk terwijl koele kleuren naar achteren lijken te gaan, zeker als je ze naast elkaar gebruikt. De combinatie ervan zorgt dus voor meer diepte in je werk.

4. Complementair contrast

Complementaire kleurparen zijn kleuren die tegenover elkaar staan in de kleurencirkel. Complementaire kleuren versterken elkaar het meest. Voorbeelden zijn:

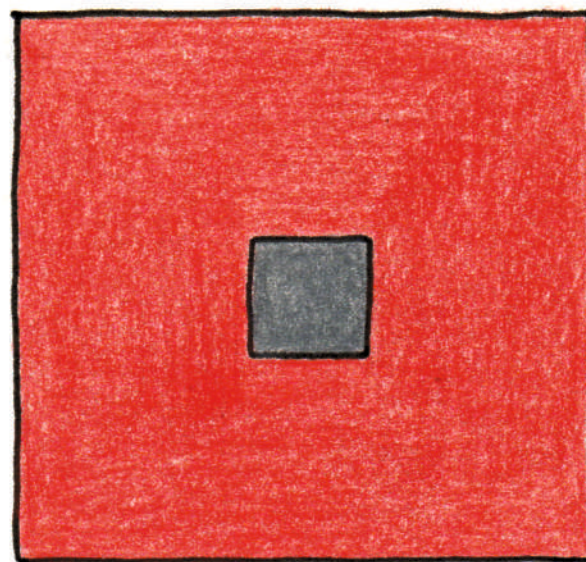
- blauw-oranje
- geel-paars
- rood-groen

Dit geldt niet alleen voor de primaire kleuren, maar voor alle kleuren die tegenover elkaar staan in de kleurencirkel. Door het contrast versterken ze elkaar in een werkstuk.

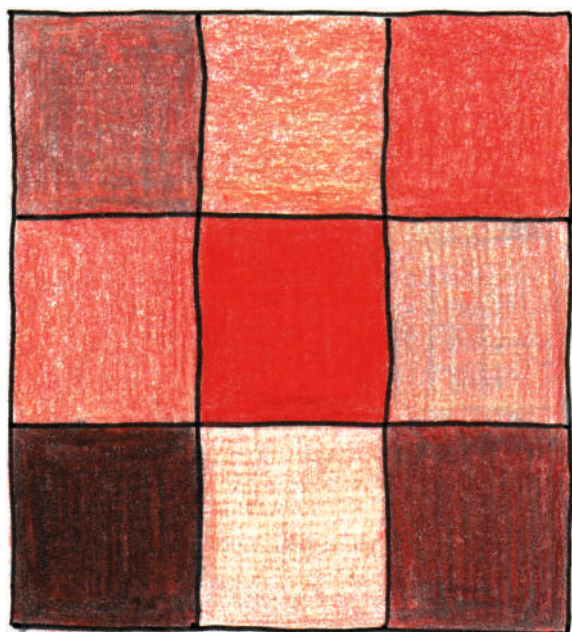

5. Simultaancontrast

Met simultaancontrast wordt bedoeld dat als een bepaalde kleur sterk aanwezig is, de complementaire kleur daarvan als een nabeeld in je ogen verschijnt. Kijk maar eens twintig seconden naar het rode vlak met een grijs vierkantje in het midden hieronder. Als je lang genoeg naar het grijze vlak staart en daarna naar een witte of lichte ondergrond kijkt, dan zie je

geen rode gloed maar de complementaire kleur van rood, namelijk groen. Dit effect is vergelijkbaar met wanneer je een tijdje in een lamp gekeken hebt, en je als je wegstapt nog steeds een nabeeld van de lamp ziet. Vooral bij abstract werk kun je dit effect inzetten.

6. Kwaliteitscontrast

Dit is het contrast tussen heldere, verzadigde kleuren en matte, troebele kleuren (kleuren die in verschillende mate met wit, grijs en zwart zijn gemengd). Kwaliteitscontrast hangt sterk samen met kleurordening. Op de volgende pagina's vertel ik daar meer over.

7. Kwantiteitscontrast

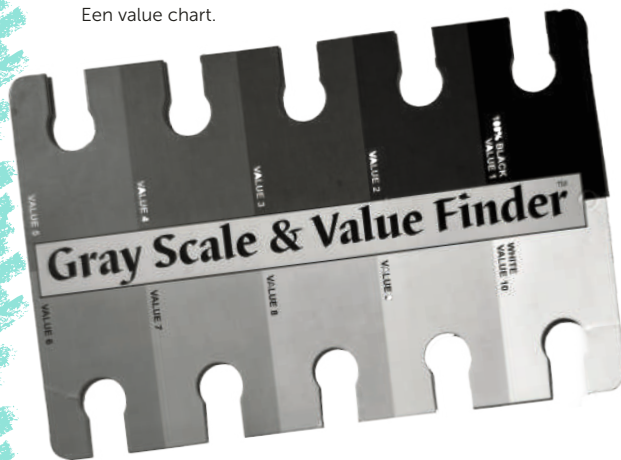
Sommige kleuren vallen door hun stralingskracht veel meer op dan andere. Dat is iets om rekening mee te houden bij het gebruik van kleur in je werk. De volgorde van stralingskracht is: geel, oranje, rood, groen, blauw, paars. In dit rijtje is geel het opvallendst en paars het minst opvallend. Je kunt dus veel paars gebruiken zonder dat het gaat overheersen, en maar heel weinig geel, om balans in de stralingskracht te bewaren.

De stralingskracht van een kleur bepaalt hoeveel deze opvalt in vergelijking met andere kleuren.

Een value chart.

Vind jij het lastig om de juiste kleur te bepalen als je aan de hand van een kleurenfoto werkt? En om te bedenken welke kleuren je moet mengen om vervolgens tot die kleur te komen? Dan heb ik een tip voor je.

Maar eerst wil ik kort iets uitleggen over de verschillende waarden van kleuren. Ik bedoel daarmee: is het een lichte of donkere kleur? Dit is makkelijker uit te leggen als we kleur terugbrengen tot grijstonen. Op de afbeelding zie je een *value chart*, oftewel in goed Nederlands een toonwaardenkaart. Als je deze op je foto legt, kun je bepalen hoe donker een bepaald gedeelte van een afbeelding is op een schaal van 1 tot 10. Nu hoor ik je denken: maar we zijn in dit boek toch met kleur bezig? Dat klopt, maar het bepalen van het licht-donkercontrast is net zo belangrijk als het kiezen van de juiste kleur. Beide zijn nodig om de juiste diepte en uitstraling te krijgen in je werk. Als je weet hoe licht of donker iets is, kun je dat makkelijker reproduceren in je tekenwerk.

Als je deze kaart gebruikt op een kleurenfoto, kun je het beste door je oog haren kijken. Het is dan makkelijker om de waarden van de kleurenfoto te vergelijken met de value chart en zo de juiste toonwaarde te ontdekken op je foto. Stel dat je op nummer 5 uitkomt, dan leg je dat nummer op je tekening. Als je daar dezelfde licht-donkeruitstraling ziet, dan zit je goed. De meeste mensen hebben de neiging om te licht te werken. Je zult dus eerder meer kleur en meer contrast moeten aanbrengen in je werk dan minder.

TIP

Een manier om de juiste kleurnuance te vinden van een kleurenfoto is met behulp van het gaatjessysteem. Neem hiervoor een stukje tekenpapier, het liefst hetzelfde papier als waar je je tekening op maakt, en maak daar meerdere gaatjes in met een perforator. Deze gaatjes leg je op de foto die je natekent. Probeer de kleur die je door het gaatje ziet op het papier ernaast te reproduceren, eventueel met meerdere potloden en door kleuren te mengen. Als je de juiste kleur hebt gevonden of gemengd, kun je die in je tekening toepassen. Dit systeem werkt uiteraard zowel voor kleurpotlood als voor pastelpotlood.

Welke kleuren krijg je als je twee of drie verschillende kleuren combineert, of meerdere lagen van één kleur aanbrengt?

○ + ○ = ○	○ + ○ = ○	○ + ○ + ○ = ○
○ + ○ = ○	○ + ○ = ○	○ + ○ + ○ = ○
○ + ○ = ○	○ + ○ = ○	○ + ○ + ○ = ○
○ + ○ = ○	○ + ○ = ○	○ + ○ + ○ = ○
○ + ○ = ○	○ + ○ = ○	○ + ○ + ○ = ○
○ + ○ = ○	○ + ○ = ○	○ + ○ + ○ = ○
○ + ○ = ○	○ + ○ = ○	○ + ○ + ○ = ○

Hier kun je spelen met verschillende lagen van één kleur,
kleuren mengen of juist blenden.

